

Transfobija in levica

Abstract

Transphobia and the Left

The aim of the article is to provide an analysis of the recent phenomenon of transphobia on the spectrum of left-wing politics. Transphobic attitudes are not just a reflection of an individual's oppressive practices, but arise from certain theoretical concepts present within Marxist theory. The authors begin by summarizing the gender-based conflicts that arise within capitalism and lead to gender oppression. In the second part of the article, the authors explain how the left, which draws from Marxist tradition, has failed to recognize these conflicts.

Keywords: transphobia, Marxist theory, gender, capitalist value production

Mia Gonan and Lina Gonan both graduated from the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. Mia Gonan holds degrees in art history and sociology, while Lina Gonan holds degrees in art history and philosophy. They investigate the relations between queer and anti-capitalist theories and participate in a number of collectives that address questions of sexism, transphobia and homophobia. They are currently employed at the Multimedia Institute in Zagreb.

Povzetek

Namen prispevka je analizirati nedavni fenomen transfobije na levem političnem spektru. Transfobične drže niso zgolj odraz posameznikovih zatiralskih načinov delovanja, ampak so posledica določenih teoretskih konceptov, ki jih najdemo znotraj marksizma. V prvem delu avtorici povzameta konflikte, ki znotraj kapitalizma nastajajo na področju spola in so razlog za spolno zatiranje. V drugem delu pa prikažeta, zakaj levica, ki izhaja iz marksistične tradicije, the konfliktov ne prepozna.

Ključne besede: transfobija, marksistična teorija, družbeni spol, kapitalistična proizvodnja vrednosti

Mia Gonan je diplomirala iz umetnostne zgodovine in sociologije, Lina Gonan pa iz umetnostne zgodovine in filozofije, obe na Filozofski fakulteti Univerze v Zagrebu. Raziskujeta razmerje med kvir in antikapitalističnimi teorijami, vključeni sta v številne kolektive, ki naslavljajo vprašanja seksizma, transfobije in homofobije. Zaposleni sta na zagrebškem Multimedijem inštitutu.

Uvod

Cilj članka je podati analizo sodobnega pojava transfobije na levem političnem spektru. Trdimo, da ne gre le za individualno neozaveščeno transfobijo, ampak lahko do transspolnosti izključevalna in transfobična stališča izvirajo tudi iz določenih teoretičnih konceptov v marksistični teoriji. Vprašanje vrednotenja trans* identitet in prizadevanj se v okviru levega političnega organiziranja kaže kot vprašanje razumevanja povezave med spolnim režimom in kapitalizmom.

Transfobija ni značilna le za konservativne politične opcije, nanjo neredko naletimo tudi med posamezniki_cami na levem političnem spektru. Vendar je od »običajne«, individualno manifestirane in neozaveščene transfobije nevarnejša tista, ki jo opravičujemo z domnevnimi teoretičnimi in političnimi stališči: ne gre torej za žaljenje ali negiranje spolne identitete določene osebe, temveč za izključevanje trans* oseb v imenu skrbi za zatirane razrede, delavstvo in ženske.

Razprave o vključevanju trans*žensk v t. i. ženske kvote, predvidene za parlamentarne poslanke, so v zadnjih letih pretresle britansko laboristično stranko (glej Mason, 2018; Aziz idr., 2018; Elgot, 2018); ob razpravah, ki se zavzemajo za vključevanje trans*žensk (glej Afoko, 2018; Finlayson, Jenkins in Worsdale, 2018), se množijo tudi članki različnih teoretično-političnih provenienc, ki prevprašujejo, ali trans*ženske ogrožajo t. i. varne prostore žensk (glej Harrison, 2018; Stock, 2018). Kljub prizadevanjem številnih marksističnih feministk, da bi se razlaga funkcije spolnega zatiranja v razmerju s procesom proizvodnje afirmirala v levih teoretičnih krogih, obstaja več razlogov, zaradi katerih so ortodoksni pristopi za radikalne kvir politike težko propustni. Ne gre nujno za transfobijo, homofobijo in seksizem posameznih avtorjev_ic, temveč za nedoslednost njihove kritike kapitala, iz katere izhajajo teoretični okviri, v katerih je kvir in trans* osebam ter ženskam eksplicitno ali implicitno zanikan revolucionarni potencial. Nekatera od teh teoretičnih in političnih izhodišč se odražajo v določenem razumevanju narave dela in razrednega boja v kapitalizmu, vztrajanju pri obstoju jasno definiranega subjekta boja, nekritičnem odnosu do glorifikacije produktivnosti ter nekritičnem pristopu k ideji kapitalizma kot zgodovinsko progresivne sile. Cilj drugega podpoglavja tega članka, v katerem se bova ukvarjali z omenjenimi vsebinami, niso marksološke analize Marxovih del zaradi legitimacije lastnih stališč, temveč poskus osvetlitve argumentacije, ki je v ozadju napadov na kvir in trans* osebe ter njihovo delovanje, pa tudi razmislek o tem, na kakšen način se lahko kot protikapitalistične_i in avtonomne_i kvir posameznice_ki ter skupine do tega opredelimo.

Spol in kapitalizem

V tem poglavju bova podali kratek pregled literature, ki z marksistične perspektive obravnava teme, vezane na spol, ter pojasnili, zakaj marksistični teoriji ni uspelo zgraditi lastne teorije spolov. Nato bova povzeli polemiko o vprašanju, ali je spolna represija nujni element kapitalizma, in če je, na kateri ravni abstrakcije lahko to trdimo. Čeprav so v tej polemiki sodelovale številne avtorice, se bova zaradi nazornosti osredotočili na argumente Ellen Meiksins Wood in Cinzie Arruzze. Zatem bova skušali locirati in analizirati stališča marksističnih teoretičark_ov, zaradi katerih kljub prizadevanju za priznanje ženskega in LGBT*IQ+ vprašanja transfobijo neustrezno naslavljajo ali celo reproducirajo, ter podati potencialno razlago vloge nasilja nad LGBT*IQ+ osebami v kapitalističnih družbah. Naposled bova orisali odnos delavskega gibanja do vprašanja spolov. V nadaljevanju bova zaradi pogostosti pojma patriarhat v feministični teoriji namesto o kapitalizmu in spolu občasno govorili o kapitalizmu in patriarhatu, ki ga lahko v najsplošnejšem smislu razumemo kot spolno pogojeno zatiranje.

K vprašanju položaja žensk v kapitalističnih družbah so prispevale teoretičarke širokega spektra – od Aleksandre Kollontai in Klare Zetkin na začetku 20. stoletja, prek socialističnega, marksističnega, materialističnega in avtonomističnega feminizma do suverene teorije socialne reprodukcije (glej na primer Hartman, 1979; Vogel, 2014; Gimenez, 2005; Davis, 1983; Dalla Costa in Selma, 1972; Federici, 2003; Bhattacharya (ur.), 2017). Čeprav nekateri od teh pristopov dopuščajo tudi teoretiziranje o vprašanju spolnih identitet, ni doslej niti ena marksistična feministična analiza v svoj ustroj sistematično in organsko vključila analize nenormativnih seksualnosti in nenormativnih spolnih identitet, homofobije in transfobije. Marksistični feminizem je ne le izpustil analizo vprašanja homofobije in transfobije, temveč nikoli ni razvil specifičnega marksističnega pristopa k nasilju nad ženskami.¹ Pomanjkanje obravnave seksualnosti v marksistični teoriji je do določene mere zapolnila smer, ki se pojavi po letu 2000 – kvir marksizem (glej Drucker, 2015; Floyd, 2009; Hennessy, 2000; Mieli, 2017; Hocquenghem, 1993). Pred pojavom kvir marksizma so k tej temi ločeno, a pomembno prispevali Daniel Guérin, Mario Mieli, Guy Hocquenghem in John D'Emilio. Na žalost, z izjemo D'Emilia, ni bilo večjega odmeva v literaturi, zato ne moremo govoriti o kontinuiteti marksistične misli o seksualnosti. Tako niti zgodnejši avtor-

---

1 Edina izjema je knjiga *Un lavoro d'amore* avtonomistične feministke Giovanne France Dalla Costa (Dalla Costa, 1978). Knjiga je dokaj spregledana. Prevod v japonsščino je doživela leta 1993, leta 2008 je bila prevedena v angleščino, leta 2019 pa v hrvaščino. Cinzia Arruzza je v razgovoru z nama ob obisku v Zagrebu leta 2019 potrdila, da marksistično-feministična literatura o nasilju nad ženskami ne obstaja, da pa ne pozna knjige Dalla Coste.

ji, razen Mielija, niti sodobne_i kvir marksistke_i in marksistične feministke niso razvili teorije spolov. Prav tako je treba poudariti, da širša marksistična teorija, kar je mogoče sklepati po temah marksističnih konferenc, vsebini marksističnih zbornikov, člankov itd., še vedno ni široko sprejela in prevzela prispevka kvir in feminističnih marksistk.

Pomanjkanje teoretiziranja o vprašanju spolne identitete in trans* izkušnje so do določene mere spremenili izid knjige *The Politics of Everybody: Feminism, Queer Theory and Marxism at the Intersection* marksistične teoretičarke Holly Lewis, s številnimi članki marksističnih teoretičark Jules Joane Gleeson (glej Gleeson, 2017; 2019; Gleeson in Dickson, 2019), Kate Doyle Griffiths, Michelle O'Brien in drugih, nastanek časopisov, kot sta *Pinko* (glej *Pinko Magazine*, b. d.) in *Invert* (glej *Invert Journal*, b. d.), diskusije na več nedavnih konferencah *Historical Materialism* in prihajajoči zbornik *Transgender Marxism*, ki bo objavljen leta 2021 (urejata ga že omenjena Jules Joanne Gleeson in Elle O'Rourke). Toda ker gre za razmeroma nove pojave, ni mogoče trditi, da se je rodila sistematična teorija spolov in trans* izkušnje, vsekakor pa še naprej manjka teoretiziranje transfobije in transfobnega nasilja v kapitalističnih družbah.

Marksistični feminizem, ki se je pojavil v okviru drugega vala zahodnega feminizma, do zdaj ni bil uspešen s svojim projektom transformiranja in obogatitve marksistične analize spolov, med drugim zato, ker je udarec neoliberalizma po širšem projektu nove levice in univerz prekinil resnejšo razpravo o teoriji socialne reprodukcije (Lewis, 2016: 175). Po vrnitvi marksizma na univerze v zadnjih desetih letih ter razvoju spolne in kvir teorije v zadnjih nekaj desetletjih je marksistični feminizem začel v svojo analizo počasi vključevati kvir subjekte.²

Nekatere marksistke menijo, da kapitalizem ni esencialno patriarhalen. Na primer, Ellen Meiksins Wood trdi, da je povezava med kapitalizmom in – od prej obstoječim – patriarhatom oportunistična. Spolno zatiranje, čeprav koristno za kapitalizem, ni pogoj za njegovo funkcioniranje, kot je recimo razredna neenakost. Avtorica meni, da kapitalistični način proizvodnje in akumulacije nujno proizvaja neenakost, vendar načeloma ni nujno, da je ta spolna (Meiksins Wood, 2002). Po drugi strani teoretičarka Cinzia Arruzza takšno stališče kritizira ter ga označuje kot pogosto napako marksistov in marksistk, privrženih ideji hierarhizacije eksploatacije in sekundarnih oblik zatiranja, pri čemer opozarja, da gre za zelo diskutabilno ločevanje logične strukture kapitala od njegove zgodovinske dimenzije (Arruzza, 2017).

Kritika Cinzie Arruzza argumentov Ellen Meiksins Wood o indiferentnem kapitalizmu je dvojna. Prva zamera je metodološka in poudarja, da ni nu-

---

² Primer takšne teorije socialne reprodukcije je knjiga Sophie Lewis (2019), v kateri se posveča transvključevalni perspektivi v zvezi z nosečnostjo.

jno razločevati med logičnimi in zgodovinskimi (nomološkimi) možnostmi. Logične možnosti so tiste, ki so miselne, niso pa v nasprotju z definicijo objekta, o katerem je govora. Če je bistvo kapitalizma valorizacija vrednosti, si ne moremo zamisliti kapitalistične družbe brez valorizacije vrednosti, ne da bi bili v nasprotju s prvotno definicijo. Logične možnosti morajo biti torej koherentne z definicijo. Nomološke so vse tiste možnosti, nujnosti in zakonitosti, ki so predstavljive, a niso v nasprotju z definicijo objekta, o katerem govorimo. Pomenijo lahko niz zakonitosti na zgodovinski in praktični ravni, ki jih ni nujno mogoče formalizirati kot na primer formulo kapitala ($D - B - D'$). Cinzia Arruzza želi poudariti, da bodo za tiste zakonitosti, ki jih tu ni mogoče logično formalizirati, potrebna druga hevristična orodja, kot denimo zgodovinska analiza, ter da dejstvo, da je nekatere zakonitosti mogoče formalizirati, drugih pa ne, ne bi smelo biti podlaga za politične zaključke.

Druga zamera C. Arruzza E. Meiksins Wood je, da ne zmore razlikovati med logičnimi predpogoji za kapitalizem in »nujnimi« posledicami kapitalistične akumulacije. Določeni družbeni fenomeni so lahko nujno in neprenehoma proizvedeni s kapitalistično akumulacijo, ne da bi bili njen logični predpogoj. Trditi, da spol in rasa nista nujni predpogoj kapitalizma, še vedno ne opravičuje zaključka, da je zveza med kapitalizmom in temi oblikami zatiranja oportunistična in zgodovinsko kontingentna in da je kapitalizem do njih indiferenten. Tak zaključek bi pomenil, da smo zanemarili dejstvo, da kapitalizem ne »uporablja« že obstoječih oblik zatiranja, temveč ustvarja lastne oblike. Četudi spol in rasa nista logični predpogoj kapitalizma, ju je kot »nujni« posledici kapitalistične akumulacije, vsaj do določene mere, mogoče analizirati na ravni abstrakcije.

C. Arruzza trdi, da kapitalistična akumulacija nujno proizvaja ali prispeva k proizvodnji raznih oblik družbene hierarhije in zatiranja, čeprav ne v skladu z enotno logiko ali »načrtom« (Arruzza, 2015). Poudarja, da zgodovinsko gledano eksploatacija nikoli ni obstajala brez trdovratnega in vztrajnega spolnega zatiranja.

Proces prvobitne akumulacije je ženskam v znatni meri odvzel oblike lastnine in dostop do poklicev, do katerih so imele pravico v srednjem veku. Še bolj indikativno je dejstvo, da je bila spolna hierarhija s kolonializmom in imperializmom »uvedena« tudi tam, kjer »patriarhat v predkapitalističnih družbah ni obstajal« (Arruzza, 2014). Poudariti je treba, da se povezovanje kapitalizma in patriarhata v feminizmu ni pojavilo šele pred kratkim, s teoretikarkami, kot je Arruzza, ampak že v 70. letih prejšnjega stoletja, na primer v delih marksistke Marie Mies, ekofeministke Chhaye Datar in drugih.

Ker torej kapitalizem vedno obstaja v konkretnih družbenih formacijah s svojo specifično zgodovino, teza, da lahko na formalni ravni funkcionira

neodvisno od spolnega zatiranja, ne pove dosti niti o kapitalizmu kot o zgodovinskem pojavu niti o odnosu kapitalizma in patriarhata; zato ne bi smela služiti kot osnova za politična stališča.

Čeprav tradicija marksističnega feminizma bistveno prispeva k razpravi o razmerju med zatiranjem žensk in kapitalizmom, fokus številnih študij še naprej onemogoča odpiranje vprašanja transfobije. Eden od razlogov za to je, da vse te avtorice niti ne upoštevajo teorije spolov niti niso razvile lastnih teorij.

V uvodu članka *The Return of Idealism: Identity and the Politics of Oppression* Elaine Graham-Leigh poziva k brezpogojni solidarnosti socialistične levice s trans* in spolno nebinarnimi osebami. Vendar v istem članku trdi, da obstaja privzeta biologija moškega in ženske ter da podrejenost žensk prvenstveno izvira iz njihovih »bioloških« značilnosti, šele nato iz spolnih vlog, ki so jim bile vsiljene na osnovi spola (Graham-Leigh, 2018). Iz tega sledi, da trans* ženske niso zatirane na osnovi svoje ženskosti (glede na to, da jih ni mogoče podrediti zaradi njihove zmožnosti rojevanja) ter da so trans* moški, ki imajo možnost rojevanja, zatirani prav zaradi tega in ne zaradi svoje trans* identitete, kar pa ne odgovarja izkušnji in percepciji samih trans* oseb. Avtorica upravičeno kritizira t. i. politike identitet, trdeč, da moramo različne oblike zatiranja (ki temeljijo na multiplih identitetah) razlagati v njihovi totaliteti ter njihov izvor iskati v kapitalističnem sistemu proizvodnje. Vendar v njeni analizi manjka ocena zatiranja kvir oseb, saj njen referenčni okvir ne dopušča razmisleka o njem. V zaključnem delu članka zatiranje kvir oseb razlaga zgolj kot strategijo vladajočega razreda, da bi zaradi lažjega nadzora med podrejene vnesel razkol.

Takšen zaključek ni utemeljen v analizi zatiranja v razmerju do sistema proizvodnje in rezultira v tem, da so v okviru emancipatornega narativa kvir osebe marginalizirane ali izbrisane. Takšna analiza je ne le neuspešna v izvedbi lastnega predloga (razlaga različnih oblik zatiranja v razmerju do kapitalističnih načinov proizvodnje), ampak iz nje izhaja tudi avtoričino stališče, da morajo obstajati ločeni varni prostori za cis in trans* ženske, čeprav je takšna praksa za trans* ženske pogubna, ker jih dodatno izolira in prisilno avtira kot trans*, kar jih pogosto izpostavlja nevarnosti.

Feministka in komunistka Maya Gonzales meni, da je primarni razlog za spolno zatiranje žensk njihova sposobnost rojevanja in dodeljena vloga vzreje otrok, ki ima esencialno funkcijo za kapital. Svojo trditev avtorica podkrepi z opisom položaja žensk na trgu dela, ki je po njenem mnenju slab prav zaradi njihove zmožnosti rojevanja (Gonzales, 2012). Vendar je videti, da se težave s spolom, ne skrivajo v »bioloških funkcijah«, glede na to, da trans*ženske in nekatere interspolne osebe, kljub temu, da ne morejo

rojevati otrok, doživljajo sistematično nasilje; torej, se težave s spolom ne skrivajo v »bioloških funkcijah«, pač pa v funkciji, ki jo za kapital opravlja spolni izraz. Spolna razlika je kolonialni kapitalistični konstrukt, ki pa ima resnične učinke in posledice.

Kot poudarjajo P. Valentine in anonimne avtorice članka *Towards an Insurrectionary Transfeminism*, nasilje nad ženskami, trans*, interspolnimi in kvir osebami ni nesrečna ali naključna okoliščina, temveč je takšno disciplinirajoče nasilje konstitutivno za reproduciranje spolnih razmerij, kakršna nujno terja kapitalizem (Valentine, 2012; Anonimno, 2010).

Eden osrednjih elementov kapitalizma kot takega je prav proces strogega ločevanja dela, ki ustvarja vrednost in je finančno vrednoteno,³ od tistega, ki je ne ustvarja in ni finančno vrednoteno (Scholz, 2016).⁴ Drugi tip dela je tako imenovano reproduktivno delo oziroma vse delo, ki služi vzdrževanju življenja produktivnega delavstva: gospodinjsko delo, emocionalno, spolno delo itd. Produktivno delavstvo mora imeti v razmerju z neproduktivnim privilegiran položaj, čeprav je odvisno od »nereproduktivnega« reproduktivnega dela, da bi bilo funkcionalno za dajanje svoje delovne sile na razpolago kapitalu in omogočilo ekstrakcijo presežne vrednosti. Da bi se distinkcija med njima ohranila, so potrebne določene oblike lastništva, država, nuklearna družina in spolna ureditev, ki heteroseksualno gospodinjstvo kodificira skozi spolne vloge, spolno pogojeno nasilje itd. Spolno pogojeno nasilje nad ženskami in kvir osebami, ob ostalih navedenih dejavnikih, ima torej za kapitalizem konstitutivno funkcijo pri vzdrževanju razlike in hierarhije med tema vrstama dela. Razdvajanje in privilegiran položaj produktivnega delavstva se ustvarjata s pripisovanjem določenih atributov produktivnemu in neproduktivnemu delavstvu. Ti atributi (proaktivnost, moč, odločnost itd. za produktivno delavstvo ter nežnost, skrb ter pomanjkanje racionalnosti in značaja za nereproduktivno delavstvo) so spolno zaznamovani in nevtralizirani, kar pomeni, da jih razumemo kot esencialne lastnosti ljudi z določenimi telesi – attribute nereproduktivnega dela pripisujemo ljudem, za telesa katerih predvidevamo, da imajo možnost rojevanja, čeprav uresničitev te funkcije ni presodna.

LGBT*QI+ osebe doživljajo nasilje, ker njihove identitete in telesa ogrožajo nevtralizacijo spolnih konceptov, ki krepijo spolno delitev dela ter jih težje instrumentaliziramo za reprodukcijo in reproduktivno delo v heteroseksualnih gospodinjstvih. Distinkcija in hierarhija med produktivnim in nereproduktivnim, med družbenim in nedružbenim, med zasebnim in javnim,

3 Za to razlikovanje Roswitha Scholz uporablja pojem *Wert-Abspaltung*. Prim. Larsen idr. (ur.), 2014.

4 To delo je ovrednoteno, če ga izvaja država, kar je ena od njenih ključnih funkcij.

se proizvaja prav s pomočjo nasilja nad LGBTIQ+ osebami, ker je to nasilje ena od točk proizvodnje kategorij »moški« in »ženska«. Osebe, ki s svojo identiteto, obnašanjem in/ali telesom ogrožajo obstoječo spolno ureditev ter idejo, da je reproduktivno delo po naravi žensko delo, morajo biti prikazane kot nenaravne in disciplinirane z nasiljem ali kako drugo obliko razlastitve in marginalizacije.

Iz tega naj bi sledilo, da mora biti protikapitalistična drža nujno tako proti spolnim normam kot spolni hierarhiji. Delavska gibanja v glavnem niso bila jasno usmerjena proti spolnim hierarhijam,⁵ kar lahko razlagamo tudi s pomanjkanjem ustrezne kritike kapitala. Različne leve struje v preteklosti namreč niso odkrito zagovarjale ukinjanja kapitalističnega načina proizvodnje, temveč le, da se ta proces reorganizira oziroma racionalizira. Ker proizvodnja vrednosti predpostavlja obstoj spolne hierarhije, bi njena ukinitve postavila pod vprašaj samo blagovno proizvodnjo, ki smo jo želeli izboljšati in racionalizirati. Zato se ta gibanja niso mogla sistematično boriti proti njej. Nominalno vključevanje žensk v revolucionarne narative konec koncev ni moglo imeti pomembnejšega vpliva na politike, ki bi bile osvobajajoče za ženske, kaj šele za kvir osebe.

Roswitha Scholz v članku *Vrednost je moški* trdi, da so v 19. stoletju novonastala moška delavska gibanja na žensko delavsko organiziranje gledala kot na konkurenco.⁶ Ker je bila ena glavnih teženj delavskega gibanja delavski razred pritegniti v proces spodkopavanja vrednosti, so v praksi reproducirali modele meščanskih spolnih vlog. Večje število ljudi v sferi produktivnega dela namreč zahteva »učinkovitejše« delo v reproduktivni sferi, ki se, če ni podružbljena, zagotavlja z naturalizacijo ženskega dela v družini oziroma z meščanskim modelom spolnih vlog. Protislovja, ki nastanejo iz vključitve »ženskega vprašanja« v »razredno«, so se nadaljevala tudi pozneje. R. Scholz prav tako poudarja pomembno spolno definiranost kapitalistične racionalnosti, in sicer na primeru nemških socialdemokratov, ki so

---

5 Nasprotno, spolni in seksualni režim (heteronormativnost) se je oblikoval konec 19. in v prvih desetletjih 20. stoletja, torej vzporedno z množičnimi delavskimi in revolucionarnimi gibanji, ki pa do njega niso bila kritična, ampak so ga sprejela (Drucker, 2015: 144–145).

6 V članku *Žensko delo in sindikalne organizacije* Clara Zetkin ponuja dve razlagi, zakaj je moško delavsko gibanje na delavke gledalo kot na konkurenco: 1) ker so bile poceni delovna sila, ki je zniževala ceno dela, in 2) ker so zaradi pomanjkanja sindikalne organiziranosti in politične ozaveščenosti pristajale na vsakršne pogoje dela in plačila ter s tem lomile stavke (prim. Zetkin, 1893). Vendar avtorico pomanjkanje analize vodi v sklep, da je žensko delo slabše plačano zaradi neorganiziranosti ženskega delavstva in psiholoških značilnosti žensk (pomanjkanje hrabrosti in duha odpora), ne pa zato, ker je bilo treba ohranjati spolno hierarhijo v družbi, med drugim z napeljevanjem delavk v poroko iz eksistencialnih razlogov, in spolno hierarhijo v gospodinjstvu, pri čemer moški zaradi večjega plačila ostaja »preskrbovalec družine«. Clara Zetkin se je zavedala, da ženske ostajajo dvojno podjarmljene, na delovnem mestu in v gospodinjstvu, a teh dveh suženjstev ni povezala.

se zavzemali za pravice žensk in izboljšanje njihovega položaja na področju dela, čeprav je sočasno obstajal trend povečevanja plačila moškim delavcem, da bi lahko vzdrževali vso družino. S tem predpostavljamo meščansko domestifikacijo ženskega dela, tj. podpiramo idejo, da je bolje, da ženske ne stopajo na trg dela. Primer takega protislovja lahko najdemo tudi v proletarskih ženskih gibanjih, ki so se sočasno borila za dostop do sfere dela in uveljavljala materinstvo kot »naravni poklic« ženske (Scholz, 2016).

Poleg delavskih gibanj se je »nesrečna poroka med feminizmom in marksizmom«, kot jo je imenovala Heidi Hartmann, nadaljevala v gibanjih civilne družbe, gibanjih nove levice, ženskih gibanjih idr. v 60. in 70. letih. Avtorica je pokazala, da se levica ni nikdar resno lotila vprašanja spola,⁷ negativne posledice tega pa se sedaj manifestirajo tako v transfobiji kot v splošni marginalizaciji kvir problematike.

Znanost, delo, revolucionarnost delavskega razreda, razredni boj in zgodovinska progresivnost kapitalizma

Razen navedenih teoretičnih omejitev nekaterih marksističnih feministk v smislu osredinjenosti njihovih analiz na cis ženske in njihovo spolno podrejenost sposobnosti biološke reprodukcije se je treba ozreti tudi na širše prisotne koncepte med določenimi skupinami na levem političnem spektru, ki v svojem teoretičnem in praktičnem delovanju vplivajo na (in pogosto tudi oblikujejo) stališča, da trans* in kvir organizacije ovirajo protikapitalistične boje. Kot sva omenili v uvodu, se bova v nadaljevanju ukvarjali z določenimi razumevanji narave dela v kapitalizmu, revolucionarnostjo delavskega razreda, obeležji razredne perspektive in predstavo o zgodovinski naprednosti kapitalizma.

Problematična elementa, razredna perspektiva in produktivizem, ki sta po najinem mnenju oviri za organsko integriranje zatiranja trans* oseb v teorije in gibanja levega spektra, izvirata iz ontologizirajočega razumevanja dela in revolucionarnosti delavskega razreda. Takšno mnenje so izrazile tudi pripadnice skupin *Krizis in Exit*, ki so predmet svoje kritike označile kot

---

⁷ V knjigi *Ženske in revolucija – nesrečna poroka marksizma in feminizma* se Heidi Hartmann in druge avtorice sprašujejo, ali lahko radikalne, socialistične, marksistične, lezbične, anarho in črnske feministke dosežejo enakopravnost v okviru levih/progresivnih gibanj, katerih dominantna ideologija je marksizem, in ali lahko dosežejo enakopravnost v prihodnji družbi, ki bi bila organizirana po načelih marksistične teorije in prakse (prim. Sargent, 1981).

»marksizem delavskega gibanja«, Moishe Postone, ki je kritiziral tradicionalni marksizem,⁸ in John Holloway, ki kritizira tradicijo tega, kar imenuje »znanstveni marksizem«. V nadaljevanju članka bova uporabljali izraz »tradicionalni marksizem«. Njihova kritika je usmerjena proti raznolikim zgodovinskim in sodobnim skupinam ter akterjem, vključno s socialdemokrati, komunisti ter misleci druge in tretje internacionale, v prvi vrsti pa se nanaša na njihovo zanemarjanje Marxove teorije o oblikah vrednosti, poenostavljeno dojemanje narave abstraktnega dela in pridajanje revolucionarnega potenciala razrednemu boju kot boju med delom in kapitalom.⁹

Marksizem kot znanost

Po Johnu Hollowayu je to, kar poznamo kot »marksizem«, tradicija mišljenja, utemeljena na specifičnem pristopu, ki korenini v angleškem razumevanju vloge Marxove teorije in specifičnem razumevanju določenih pojmov, na primer dialektike, znanja ipd. Marksizem ali znanstveni socializem je znanost, ker trdi, da lahko prinese pozitivne, objektivne trditve o svetu. Z drugimi besedami, je znanstven, ker daje objektivno znanje (razu-

8 Razlagajoč predmet svoje kritike, Postone navaja, da so to teorije tradicionalnega marksizma in t. i. »realno obstoječi socializem«, brez navedbe konkretnih primerov. Tradicionalni marksizem Postone definira po določenem dojetju dela in razrednega boja (glej v nadaljevanju članka).

9 Marxove teorije oblike vrednosti in fetišizma so bile do 60. let v glavnem zanemarjene. Izjema so *Eseji o Marxovi teoriji vrednosti* ruskega ekonomista Isaaka Rubina iz leta 1924 in po mnenju Riccarda Bellofioreja delo Rose Luxemburg. Rubinovo delo je bilo v Rusiji zatrto, zato so njegove teze v glavnem ostale nepoznane. Prevladujoče je ostalo dojemanje Marxa kot nekoga, ki je samo dopolnil teze Davida Ricarda o tem, da je delo sestavina vrednosti, čemur je dodal levo rikardijansko teorijo eksploatacije. Prevladalo je razumevanje, da je delo »po naravi« znotraj vrednosti, neodvisno od kapitalističnih oblik družbene mediacije, in da lahko problem eksploatacije omejimo na vprašanje nepravilne distribucije. Zato je delavski prevzem proizvodnje in distribucije dojet kot smiselna rešitev, ne da bi bili temeljni elementi blagovne produkcije postavljeni pod vprašaj.

Do ponovnega odkrivanja tega vidika Marxove teorije pride šele v 60. letih, potem ko so bili *Grundrisse* in *Rezultati direktnega procesa proizvodnje* širše obravnavani in zatem, ko je Fredy Perlman leta 1967 Rubinov esej objavil v angleškem jeziku. Preden so ta besedila postala širše dostopna, so prevladoval predvsem interpretacije ortodoksnih marksistov, njihovi kritiki pa so se večinoma sklicevali na Ekonomske in filozofske rokopise iz leta 1844, ne pa na Kapital. V poznih 70. letih se začne koncipirati razlika med marksizmom delavskega gibanja in marksizmom, osredinjenim na analizo oblike vrednosti, v smislu nanašanja na »dva« Marxa – t. i. egzoteričnega in ezoteričnega. Po Marcelu van der Lindnu je to distinkcijo leta 1977 osmisli Stefan Breuer v *Krise der Revolutionstheorie*. »Egzoterični« Marx je tu viden kot osnova marksizma, ki ima v središču delavsko gibanje, predstavlja pa Marxovo napačno branje revolucionarnega potenciala 19. stoletja (prim. van der Linden, 1997). Na drugi strani idejo »ezoteričnega« Marxa predstavlja njegova ideja o kapitalu kot avtomatskem subjektu in o razrednem boju kot imanentnemu kapitalističnim družbam, kar postavlja pod vprašaj idejo proletariata kot subjekta zgodovine in idejo razrednega boja kot nečesa, kar vodi onstran kapitalizma. Kritiki »egzoteričnega« Marxa in marksizma delavskega gibanja trdijo, da je Marx naredil napako, ker je v delavskem gibanju videl potencial za ukinjanje kapitalizma namesto le potencial za emancipacijo v kapitalistični družbi (glej EndNotes, 2010).

mevanje zakonov gibanja) o objektivnem procesu (zgodovinski proces, ki poteka mimo človeške volje). Postavlja se vprašanje, kdo ima objektivno, znanstveno dojemljivost. Opredelitev marksizma kot »znanosti« predvideva distinkcijo med tistimi, ki to znanje imajo, in tistimi, ki ga nimajo – med ozaveščenimi in tistimi, ki trpijo zaradi lažne ozaveščenosti.¹⁰ Sprejemanje te distinkcije je pri političnem organiziranju na levici privedlo do tega, da tisti, ki ve (stranka/intelektualci), upravlja s tistimi, ki ne vedo – z »množicami« (Holloway, 2019: 121–122). To je med drugim pomenilo diskreditacijo in/ali zadušitev ženskih gibanj, gibanj za seksualno osvoboditev in drugih oblik političnega organiziranja, ki so se pojavljale v okviru gibanj in revolucij.¹¹

Delo

Naslednja značilnost marksizma delavskega gibanja, ki jo bova analizirali, je nezgodovinsko in ontologizirajoče razumevanje dela. Gre za predstavo, da se temeljni značaj dela kot izvora družbenega bogastva in regulacijskega principa družbe skozi zgodovino ni spreminjal, in za neprepoznavanje abstraktnega dela kot specifičnega določevalnega vidika dela, značilnega za kapitalistični način proizvodnje. Poleg tega marksisti delu pripisujejo skoraj ontološki značaj, ker ga namesto elementa kapitala preučujejo kot samostojno silo, nasprotujočo kapitalu (Postone, 1993: 123–186).

Razliko med takimi pristopi in pristopi kategorične interpretacije Postone razlaga tako, da je *tradicionalni marksizem* kritika kapitalizma s stališča dela (*from the standpoint of labour*), medtem ko je Postonova analiza kritika samega dela v kapitalizmu. Avtor pravi, da je predstava, da je delo izvor družbenega bogastva in kot tako sočasno izhodišče kritike, tipična za buržoazno družbeno kritiko (Postone, 1993: 53, 61, 64–71). Ta perspektiva je hkrati temelj produktivističnih konceptov, ki so zgodovinsko pomenili obsodbo in marginalizacijo številnih vprašanj, ki na videz niso povezana s produktivnim delom, potencialno pa so danes eden od razlogov za marginalizacijo vprašanja transspolnosti.

---

10 Tradicionalni marksizem trpi zaradi kontradiktornega stališča, da je revolucionaren samo delavski razred, ker poseduje določeno znanje in moč, ter da ga mora v tej revoluciji sočasno voditi partija. To nasprotje je najjasneje izraženo v Lukaczevem delu *Zgodovina in razredna zgodovina*. Za rešitev problema uvede pojem psihološke zavesti pripadnikov proletariata, ki je lažna, torej ni prava zavest, utemeljena v razrednem položaju proletariata.

11 Primer takšnega stališča je, na primer, da feministke ne razumejo zgodovinskih procesov, tega, da je treba organizacijske sile usmeriti v »delavske« boje, saj bodo ti zrušili kapitalizem, zatem pa bo spontano prišla rešitev »ženskega vprašanja«, zaradi česar ni potrebe po posebnem ženskem organiziranju.

Revolucionarnost delavskega razreda

Tovrstno nezgodovinsko in ontologizirajoče dojetje dela v okviru tradicionalnega marksizma je temelj koncepta revolucionarnosti delavskega razreda, ker delo proučuje kot svojevrstno orodje v rokah delavskega razreda, ki je za ta razred sočasno konstitutivno kot subjekt zgodovine in revolucionarne spremembe, ki jo bo uresničil v socializmu. Že omenjena Elaine Graham-Leigh tako trdi, da podobno kot kvir osebe in ženske »okove«, v katerih so ujete (ali ki določajo njihove spolne želje), pogosto razglašajo kot seksi in emancipatorne, marksisti za orožje delavcev v boju proti kapitalistom razumejo delo.

Po tem nazoru delavski razred ni revolucionaren zato, ker se bori proti delu, ampak zato, ker dela, ker je del procesa proizvodnje; in ker ima na osnovi svojega položaja v procesu večjo možnost spoznanja totalitete kapitalistične družbe, ima možnost zaustavitve proizvodnje kot taktike političnega delovanja in končno možnost racionalizacije proizvodnje. To je, kot v članku *Kapital in levica* razlagata Nicole Cox in Silvia Federici, razlog, da levica svoje revolucionarne subjekte izbira med delavstvom tistih sektorjev, katerih proizvodnja je najbolj racionalizirana, tj. pri tovarniških delavcih. Glede na to, da industrijsko delavstvo najbolj neposredno prispeva k akumulaciji kapitala, ga dojema kot najbolj kvalificirano, da z njo upravlja. Po avtoricah takšen pristop pomeni politiko, katere cilj ni odprava kapitalistične proizvodnje, ampak le njena racionalizacija, kar priča o poistovetjenju levice s stališčem kapitala (Cox in Federici, 1975). Če je delavski razred revolucionaren zaradi svojega položaja v procesu proizvodnje, so številne družbene skupine, ki se prvenstveno ne organizirajo okrog izboljšanja delovnih pogojev, kot denimo trans* in ženske skupine, zaznane kot grožnja enotnosti razreda kot revolucionarnega subjekta.

Razredni boj

Tudi Holloway in Postone poudarjata problematičnost konceptov narave razrednega boja v kapitalističnih družbah, po katerih je razredni boj, boj med delom in kapitalom, ki vodi v konec kapitalizma. Vendar delo in delavstvo ne posedujeta lastne esence, neodvisne od kapitalističnih in družbeno-zgodovinskih odnosov. Delavstvo je objekt kapitala in njegov privesek in ne nekaj zunanjega. Zato konflikt med delavstvom kot prodajalcem svoje delovne sile in kapitalisti kot njenimi kupci ne temelji na nasprotujočih si principih in ne pomeni motnje v sistemu, ampak gre za konflikt, ki je kapitalizmu inherenten. To, da se ljudje poistovetijo s svojim položajem in zahtevajo »pošteno« plačilo ali boljše delovne pogoje, namesto da bi se borili

proti temu, da morajo delati za preživetje, je bilo doseženo v stoletjih nasilja in discipliniranja.¹² Ko kapitalizem postane prevladujoč način proizvodnje in ko so ljudem odvzeta lastna sredstva za življenje in avtonomija, je v njihovem interesu svoje delo prodajati proti plačilu. Čeprav kapitalističnemu sistemu proizvodnje ni tuje niti suženjsko delo in čeprav bi lahko določena višina plačila v kombinaciji z določenim trajanjem delovnega dne ogrozila ustvarjanje presežne vrednosti, zahteva po kompenzaciji (ali višji kompenzaciji) za svoje delo, opravljeno za kapitalista v okviru tega sistema, ni v nasprotju z vlogo, dodeljeno osebam, ki so jim odvzeta sredstva za proizvodnjo, ampak je to njen pomemben določevalec. Prav dejstvo, da je to delo plačano, delavca in kapitalista dela formalno enaka in dopušča pozitivno integracijo delavcev v ta sistem.¹³ Zato oblikovanje kolektivnega delavskega delovanja ni samo po sebi v nasprotju ali napetostih z družbenimi strukturami kapitalističnih družb. Razredni konflikti so gonilna sila zgodovinskega razvoja v kapitalizmu le toliko, kolikor so strukturirani z notranjimi dinamičnimi družbenimi oblikami mediacije, značilnimi za blagovno proizvodnjo, ne pa zato, ker se generirajo sami po sebi. S perspektive delavstva je imel razredni boj funkcijo konsolidiranja in izboljševanja položaja pripadnikov in pripadnic delavskega razreda. Čeprav je imel ta boj pomembno vlogo pri humanizaciji in demokratizaciji kapitalizma, delavski razred na osnovi svojega položaja v procesu proizvodnje ne uteleša komunizma, niti boj z vladajočim razredom v kapitalistični družbi ne vodi nujno proti koncu kapitalizma. Po Postonu Marxova analiza procesa proizvodnje ne implicira potencialne bodoče afirmacije delavskega razreda in dela, ki ga ta opravlja. Nasprotno, implicira potencialno odpravo te vrste dela (Postone, 1993: 33), s tem pa tudi odpravo samega delavskega razreda (Holloway, 2019:

12 To nasilje sta opravičevala sama Marx in Engels, in sicer z idejo o zgodovinski progresivnosti kapitalizma (glej Marx, 1853). Marx je taka stališča revidiral v nekaterih kasnejših pismih in člankih, kot na primer v pismu uredništvu revije *Otecestvenniye Zapisky in Veri Zasulich* (Marx, 1877; 1881). Vendar je njegovo in Engelsovo predhodno stališče ostalo vplivno med številnimi marksisti; zanimiv je primer srbskih marksistov z začetka 20. stoletja, ki so bili kljub zavedanju o nehumanih pogojih delavcev v Srbiji nezadovoljni z njihovimi stavkovnimi in anarhističnimi težnjami. Dragišo Lapčevića je na primer skrbelo, da bodo zaradi številnih stavk in nerešenega delavskega vprašanja »tuj kapitalisti odstopili od svojih investicij v Srbiji«. Ni torej govora o ukinitvi kapitalističnih odnosov, temveč o tem, da se delavstvo v te odnose integrira (glej Knežević, 2014).

13 Delavski boj, osnovan na strukturno dodeljeni vlogi delavskega razreda v kapitalističnem načinu proizvodnje, je številne delavske organizacije privedel do rasističnih in seksističnih stališč. Proti temu, da so v kapitalizmu delavci drug drugemu konkurenca in da na tej podlagi kapitalisti lažje uresničujejo svoje interese, so se skušali delavci upreti z množičnim organiziranjem. Vendar številni zgodovinski primeri seksističnih in rasističnih politik delavskih organizacij, ki so ženske in migrantske delavce obtožile zniževanja cene dela in s tem ogrožanja boja domačega moškega delavstva, kažejo, da problem ni rešen. Eno zgodnejših kritik takšnih politik je prispevala Clara Zetkin (1893), najradikalnejšo kritiko pa italijanske avtonomistične marksistke v časopisu *Le operaie della casa* (glej Wright, 2002).

143). Zato je zelo diskutabilna legitimnost diskvalifikacije bojev, ki na videz niso povezani s sfero proizvodnje in »delavskimi« vprašanji. Čeprav lahko to diskvalificiranje prvenstveno pripišemo nerazumevanju pomembnosti ločevanja dela, ki ustvarja vrednost, od reproduktivnega dela in disciplinirajoče vloge spola pri ohranjanju te ločnice, lahko zanemarjanje teh vprašanj delno pripišemo tudi tu opisani percepciji vloge razrednega boja in revolucionarnosti delavskega razreda. Takšna konceptualizacija razrednega boja je premaknila kritiko kapitalizma kot takšnega na kapitaliste kot domnevne uteleševalce kapitalizma in metafizični delavski razred povzdignila v posedovalca večne človeške esence, ki »deluje zgodovinsko neodvisno« od kakršnihkoli empiričnih oseb in je oskrunjen le navzven, zaradi eksploatacije, ki jo izvajajo kapitalisti, potencialno pa, kot se zdi, tudi zaradi različnih subjektov, kot so trans* osebe, ki uničujejo njegovo enotnost.

Zaradi privilegiranja metafizičnega delavskega razreda nasproti empiričnemu ni mogoče uvideti, da razred ni homogen, ker so v stoletjih pripisovanja spola in rase ter kolonializma oziroma s pomočjo različnih stopenj razlaščenja in režimov podrejanja nastale različne »kategorije« znotraj razreda, ki vključujejo tudi osebe, katerih spolni in/ali seksualni nekonformizem je konstruiran kot osnova za zavzemanje družbeno in zgodovinsko podrejenega položaja v okviru kapitalistične delitve dela. Po drugi strani pa poskusi, da bi kvir osebam z različnimi protidiskriminacijskimi zakoni in politiko enakopravnosti v zaposlovanju omogočili boljši dostop do trga dela, temeljijo na logiki asimilacije oziroma upanju, da bodo tisti, ki so zdaj izključeni, potem ko bodo sprejeti pod okrilje zelene delavske subjektivnosti, sposobni vsakodnevno reproducirati obstoječe družbene odnose oziroma bodo prevzeli jasno koherentno subjektivnost, s katero je mogoče upravljati v okviru obstoječih kapitalističnih družbenih odnosov in zahodnih metod delavskega »boja«. Vendar bo celo takrat, ko bo prostor produktivnega dela postal dostopnejši in varnejši za kvir osebe, kvirfobično nasilje še vedno prisotno kot ena od nujnih disciplinirajočih metod ohranjanja družbenih razmerij, kakršna zahteva kapitalizem. Kvir politika zato ne more biti politika asimilacije v delavsko pogajanje s kapitalom na terenu kapitala, temveč mora biti usmerjena proti samemu kapitalu.

Nadalje, marksizem po Johnu Hollowayu »delavski razred« obravnava kot pozitiven koncept, delavsko-razredno identiteto kot nekaj, kar je treba slaviti, konsolidacijo te identitete pa vidi kot trenutek boja proti kapitalizmu. Tu se nujno pojavi problem kriterijev, po katerih lahko nekdo prevzame to identiteto. Ta proces definicije ali klasifikacije je izvor neskončnih razprav o razrednih in nerazrednih bojih, o »koalicijah« med delavskim razredom in »drugimi« skupinami ipd. Postavljajo se torej vprašanja, kot na primer

»ali so feministke delavski razred«, »ali so kvir aktivisti delavski razred« ipd. Kar sledi iz takšnega klasificiranja ljudi, je klasificiranje bojev oziroma razločevanje med veljavnimi in neveljavnimi antagonizmi. To je pri marksistih znatno zmanjšalo možnost razumevanja mnogoterosti družbenih antagonizmov, težnja podrejanja vseh na videz nerazrednih oblik odpora razrednemu boju pa je po Hollowayu absurdno nasilje (Holloway, 2019: 41), ki se danes manifestira v napadih na trans* aktivizem.

Še en vidik neutemeljenega privilegiranja »razredne« perspektive je razviden iz najpogostejših ugovorov vsaki obliki kvir organiziranja in samemu obstoju trans* oseb, in sicer je to obtožba, da gre za identitetne politike kot rezultat postmodernih teorij, ki so se odmaknile od temeljnih postulatov protikapitalističnih bojev. Toda politike identitet kot princip političnega organiziranja ljudi na osnovi deljene izkušnje zatiranja so nekaj povsem drugega kot preudarjanja, ki kritizirajo monolitnost abstraktnega delavskega razreda in modernističnih metanarativov, ki ga obkrožajo, ter privilegiranje metafizičnega delavskega razreda nasproti empiričnemu.¹⁴ Čeprav je treba na identitetne politike gledati kritično, je vprašanje, ki se implicitno postavlja ob napadih nanje, legitimnost diskusije o različnih načinih zatiranja, ki niso v jasni povezavi s kapitalističnim izkoriščanjem oziroma je ta povezava dosti kompleksnejša.

Marginalizacijo vprašanj, umeščenih izven sfere proizvodnje, lahko do določene mere povežemo z razpravami o položaju lumpenproletariata. Ko namreč govorimo o izkušnjah kvir in trans* marginalizacije, pogosto govorimo o življenjih izven formalne ekonomije, izven zaščite sindikata in delavskih strank, o brezdomstvu, spolnem delu in kriminalizaciji. Marx in Engles o lumpenproletariatu ne pišeta kot o določenem razredu, ampak kot o odpadnikih vseh razredov, ki sredstva za preživetje pridobivajo z opravljanjem neproduktivnih in ilegalnih dejavnosti. V razmerju do proletariata je torej lumpenproletariat do določene mere razdeljen po liniji etičnega odnosa do dela in produktivnosti. Ker ne sodeluje v procesu proizvodnje (včasih pa ima koristi od buržoazne humanitarnosti), lumpenproletariat ni revolucionarni subjekt. Vendar je glede na zgoraj povedano vprašanje, kako upravičeno je ideje o revolucionarnosti določene družbene skupine utemeljevati na njenem razrednem položaju.

Konservativni diskurz, ki nasprotuje kvir osebam, vedno vsebuje obtožbe, da so te grožnja družbeni koheziji, družini, vrednotam poštenega dela ter požrtvovalnosti za družino in skupnost. Te obtožbe se nanašajo na skupine,

---

¹⁴ Holloway trdi, da je prav marksizem ali »znanstveni socializem« primer na identiteti utemeljene politike, saj v veliki meri temelji na klasificiranju posameznikov v razrede (Holloway, 2019: 142).

ki so razumljene kot grožnja produktivnemu delu in enotnosti delavskega razreda. Seksizem ter privilegiranje »razredne« perspektive v teoretičnem in praktičnem delovanju, ki sta vplivala na današnje zavračanje ženskega in kvir organiziranja, sta bila, zgodovinsko gledano, del delavskih gibanj (oziroma gibanj, ki so legitimnost dosegla na predstavi, da predstavljajo delavstvo) kot del totalizirajočega nadzora s ciljem »racionalizacije« kapitalistične proizvodnje, in to kljub nominalnemu zagovarjanju ženske emancipacije. Spomnimo se na primer razprave Aleksandre Kolontaj o pošiljanju spolnih delavk in soprog na prisilno delo, ker naj bi bilo njihovo delo dezertstvo od produktivnega dela,¹⁵ ali Leninovega mišljenja, da je organiziranje spolnih delavk morbidna deviacija, saj je treba organizirati le industrijske delavke.¹⁶ Uvedba kapitalizma je zahtevala popolno podreditev družbe proizvodnji, takšna stališča Kolontajeve in Lenina pa izvirajo iz nerazumevanja vloge reproduktivnega dela v reprodukciji delovne sile.

Delavski razred je revolucionaren, ker je produktiven, ženske in kvir osebe pa to niso. Zato je bila taktika boljševikov, kot je bila A. Kolontaj, naj se vse ženske preprosto vključijo v sfero proizvodnje ter se podredijo produktivnosti, ne pa, da to sfero proučujemo kot tako.

Zgodovinska progresivnost kapitalizma

Razlog, zaradi katerega je marksizem delavskega gibanja zmanjševal pomen kvir in t. i. ženskih vprašanj ter »po revoluciji« odlašal z njihovim reševanjem, je njegova vera v napredek in zgodovinski potencial kapitalizma. Zgodovina nasilja nad kvir osebami in ženskami v kapitalizmu, kakor je prikazana v *Kalibanu in čarovnici* Silvije Federici (Federici, 2013), kaže, da kapitalizem za ženske in kvir osebe nikoli ni bil osvobajajoč, zgoraj omenjene avtorice, kot sta Cinzia Arruzza in Roswitha Scholz, pa kažejo, da je spolno pogojeno nasilje nujni element kapitalističnega zatiranja. Poleg tega s kvir perspektive ne moremo nekritično sprejeti ideje enotnosti delavskega

---

15 Govor Aleksandre Kolontaj na tretjem Vseruskem kongresu predstavnic regionalnih ženskih oddelkov leta 1921 je dostopen v Harman, 2018. Poleg ideje o pošiljanju na prisilno delo je A. Kolontaj kot rešitev za spolno delo predvidela spolno vzgojo, vzgojo za pridobitev novih delovnih veščin z namenom večjega zaslužka, rešitev stanovanjskega vprašanja, politično edukacijo itd. in se zavzemala za kritiko tradicionalne družine. Problematično ostaja njeno stališče o spolnem delu in gospodinjskem delu kot dezertiranju od produktivnega dela.

16 Glej Harman, 2017. V enem od zgodnejših besedil Lenin piše, da je mogoče spolne delavke, kmetice, brezdomke, beračice, klošarke itd. vključiti v podeželske partijske komiteje. Vendar tu ne gre za sindikalno organiziranje. Vsem tem skupinam ni treba delovati na lastno pest, ampak morajo sprejeti položaj urbanega industrijskega proletariata. Čeprav je torej takrat mislil, da je spolne delavke do določene mere mogoče vključiti v partijo, jih Lenin niti ni imel za del proletariata niti ni raziskoval njihovega specifičnega položaja. Glej Lenin, 1905.

razreda in definicije subjekta boja zgolj glede na položaj v procesu proizvodnje; prav tako ne moremo nekritično sprejeti ideje napredka. Upanje v rast proizvodnih sil in racionalizacijo procesa proizvodnje, povečanje članstva v sindikatih in strankah, zmaga na volitvah in povečanje števila sedežev v parlamentu kot taktike liberalne socialdemokracije ali oborožen prevzem oblasti nas niti ne približujejo osvoboditvi žensk, kvir in trans* oseb ter družbe kot take niti na kakršenkoli način ne ogrožajo kapitalizma, prej nasprotno.

Sklep

Trans* in kvir osebe ter vse druge, ki se organizirajo na osnovi protikapitalističnih in protidržavnih vrednot, so dejansko grožnja tistim ženskam, ki se borijo za svoje kvote in zastopanost v sindikatih, delavskih strankah in parlamentih. Nesprejemljiva pa je ideja, da so kvir in trans* osebe grožnja vsem ženskam in t. i. varnim ženskim prostorom – saj je večina teh prostorov, vključno s t. i. ženskimi prostori, še naprej veliko bolj sovražna do kvir in trans* oseb kakor do cis žensk.

Velja ponoviti, da transfobne razprave in incidenti niso zgolj naključna dejanja neozaveščenih posameznikov in posameznic, temveč vidik konservativnega, socialdemokratskega in ortodoksnega dela leveice, ki služi reprodukciji določenega političnega razreda in diskvalifikaciji resnično radikalnih bojev. Naraščajoče število člankov in razprav o trans* vprašanjih, ki so pisani s protikapitalistične perspektive, je zato pomembno za izobraževanje in analizo za vse tiste, ki se pozicionirajo kot protikapitalistke_i, da bi podučeni z izkušnjo zatiranja kvir oseb, prevprašali predpostavke lastnega delovanja.

Prevod iz hrvaščine: Tatjana Greif.

Redakcija prevoda: Marina Gržinić in Tjaša Kancler.

Literatura

Afoko, Carys (2018): Excluding Trans Women from Single-Sex Spaces Is Cruel – and Impossible. *The Guardian*, 26. maj. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jun/26/trans-women-single-sex-spaces-cruel-impossible> (2. oktober 2020).

- Anonymous (2010): *Towards an Insurrectionary Transfeminism*. Dostopno na: <https://theanarchistlibrary.org/library/anonymous-towards-an-insurrectionary-transfeminism> (27. september 2018).
- Arruzza, Cinzia (2014): Riflessioni Degeneri 3. Il capitalismo indifferente. *Comunia Network*, 2. Marec. Dostopno na: <http://www.comunianet.org/gender/riflessioni-degeneri-3-il-capitalismo-indifferente> (25. september 2018).
- Arruzza, Cinzia (2015): Logic or History? The Political Stakes of Marxist-Feminist Theory. *Viewpoint Magazine*, 23. junij. Dostopno na: <https://www.viewpointmag.com/2015/06/23/logic-or-history-the-political-stakes-of-marxist-feminist-theory/> (2. oktober 2020).
- Arruzza, Cinzia (2017): *Rod kao društvena temporalnost: Butler (i Marx)*. *Slobodni filozofski*, 31. januar. Dostopno na: <http://slobodnifilozofski.com/2017/01/rod-kao-drustvena-temporalnost-butler-i-marx.html> (25. september 2018).
- Aziz, Shaista, Susanna Rustin, Shon Faye in Sonia Sodha (2018): Should Self-Identifying Trans Women Be on All-Women Shortlists? Our Writers Discuss. *The Guardian*, 8. februar. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/feb/08/self-certified-trans-women-all-women-shortlists-labour> (2. oktober 2020).
- Bhattacharya, Tithi (ur.) (2017): *Social Reproduction Theory, Remapping Class, Recentring Oppression*. London: Pluto Press.
- Cox, Nicole in Silvia Federici (1975): *Counter-Planning from the Kitchen. Wages for Housework: A Perspective on Capital and the Left*, poglavje Capital and the Left, 17–23. New York: Falling Wall Press.
- Dalla Costa, Mariarosa in James Selma (1972): *The Power of Women and the Subversion of the Community*. Bristol: Falling Wall Press.
- Dalla Costa, Giovanna Franca (1978): *Un lavoro d'amore*. Rim: Edizioni delle donne.
- Davis, Angela Y. (1983): *Women, Race, and Class*. New York NY: Random House.
- Drucker, Peter (2015): *Warped: Gay Normality and Queer Anti-Capitalism*. Chicago: Brill Academic Publishers.
- Elgot, Jessica (2018): Labour Suspends Activist Challenging Gender Self-Identification Policy. *The Guardian*, 23. maj. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/politics/2018/may/23/labour-suspends-activist-challenging-gender-self-identification-policy> (2. oktober 2020).
- EndNotes (2010): Communitisation and Value-Form Theory. *EndNotes*, april. Dostopno na: <https://endnotes.org.uk/issues/2/en/endnotes-communitisation-and-value-form-theory> (2. oktober 2020).
- Federici, Silvia (2013): *Kaliban i veštica. Žene, telo i prvobitna akumulacija*. Beograd: Burevesnik.
- Finlayson, Lorna, Katharine Jenkins in Rosie Worsdale (2018): "I'm not Transphobic, but...": A Feminist Case Against the Feminist Case Against Trans Inclusivi-

- ty. *Verso Books Blog*, 17. oktober. Dostopno na: <https://www.versobooks.com/blogs/4090-i-m-not-transphobic-but-a-feminist-case-against-the-feminist-case-against-trans-inclusivity> (2. oktober 2020).
- Floyd, Kevin (2009): *Reification of Desire: Towards a Queer Marxism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Gimenez, Martha E. (2005): Capitalism and the Oppression of Women: Marx Revisited. *Science & Society* 69(1): 11–32.
- Gleeson, Jules Joanne (2017): Transition and Abolition: Notes on Marxism and Trans Politics. *Viewpoint Magazine*, 19. julij. Dostopno na: <https://www.viewpointmag.com/2017/07/19/transition-and-abolition-notes-on-marxism-and-trans-politics/> (2. oktober 2020).
- Gleeson, Jules Joanne (2019): An Aviary of Queer Social Reproduction. *Hypocrite Reader* 94(februar). Dostopno na: <http://hypocritereader.com/94/eggs-queer-social-reproduction> (2. oktober 2020).
- Gleeson, Jules Joanne in Nathaniel Dickson (2019): The Future of Trans Politics. *Verso Books Blog*, 14. marec. Dostopno na: <https://www.versobooks.com/blogs/4269-the-future-of-trans-politics> (2. oktober 2020).
- Gonzales, Maya Andrea (2012): Communization and the Abolition of Gender. *LibCom.org*, 9. februar. Dostopno na: <https://libcom.org/library/communization-abolition-gender> (2. oktober 2018).
- Graham-Leigh, Elaine (2018): The Return of Idealism: Identity and the Politics of Oppression. *CounterFire*, 1. marec. Dostopno na: <https://www.counterfire.org/articles/opinion/19484-the-return-of-idealism-identity-and-the-politics-of-oppression> (10. oktober 2018).
- Harman, Mike (2017): Clara Zetkin interviews Lenin on the Women's Question. *Libcom.org*, 15. oktober. Dostopno na: <https://libcom.org/library/clara-zetkin-interviews-lenin-womens-question> (2. oktober 2020).
- Harman, Mike (2018): Alexandra Kollontai Argues for Sending Sex Workers to Forced Labour Camps for "Labour Desertion", 1921. *Libcom.org*, 12. februar. Dostopno na: <https://libcom.org/library/alexandra-kollontai-prostitutes-forced-labour-camps-1921> (2. oktober 2020).
- Harrison, Kristina (2018): Trans Rights Will Be Durable Only if Campaigners Respect Women's Concerns. *The Economist*, 13. julij. Dostopno na: <https://www.economist.com/open-future/2018/07/13/trans-rights-will-be-durable-only-if-campaigners-respect-womens-concerns> (2. oktober 2020).
- Hartman, Heidi (1979): The Unhappy Marriage of Marxism to Feminism: Towards a More Progressive Union. V *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*, L. Sargent (ur.), 1–42. Boston: South End Press.
- Hennessy, Rossemary (2000): *Profit and Pleasure: Sexual Identities in Late Capitalism*. London: Routledge.

- Hocquenghem, Guy (1993): *Homosexual Desire*. Durham: Duke University Press.
- Holloway, John (2019): *Change the World Without Taking Power*. London, New York: Pluto Press.
- Invert Journal* (b. d.). Dostopno na: <https://invertjournal.org.uk/>.
- Knežević, Relja (2014): *Direktaši: revolucionarno-sindikalistička struja unutar Srpske socijaldemokratske partije 1906–1912*. Dostopno na: <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/relja-knezevic-direktasi-revolucionarno-sindikalisticka-struja-unutar-srpske-socijaldemokratske> (15. julij 2020).
- Larsen, Neil, Mathias Nilges, Josh Robinson in Nicholas Brown (ur.) (2014): *Marxism and the Critique of Value*. Chicago, Alberta: M – C – M'.
- Lenin, Vladimir I. (1905): Social-Democracy's Attitude Towards the Peasant Movement. *Proletary* 16. Dostopno na: <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1905/sep/05e.htm> (2. oktober 2020).
- Lewis, Holly (2016): *The Politics of Everybody: Feminism, Queer Theory and Marxism at the Intersection*. London: Zed Books.
- Lewis, Sophie (2019): *Full Surrogacy Now, Feminism Against Family*. Verso Books.
- Marx, Karl (1853): *The British Rule in India*. Dostopno na: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1853/06/25.htm> (15. julij 2020).
- Marx, Karl (1877): *Letter from Marx to Editor of the Otecestvenniye Zapisky*. Dostopno na: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1877/11/russia.htm> (15. julij 2020)
- Marx, Karl (1881): *The Reply to Zasulich*. Dostopno na: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1881/zasulich/reply.htm> (15. julij 2020).
- Mason, Rowena (2018): Labour to Clarify Policy over Trans Women on All-Female Shortlists. *The Guardian*, 1. februar. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/politics/2018/feb/01/labour-to-clarify-policy-over-trans-women-on-all-female-shortlists> (2. oktober 2020).
- Meiksins Wood, Eleen (2002): Capitalism and Human Emancipation: Race, Gender, and Democracy. V *The Socialist Feminist Project*, N. Holmstrom (ur.), 277–292. New York: Monthly Review Press
- Mieli, Mario (2017): *Elementi di critica omosessuale*. Milano: Feltrinelli.
- Pinko Magazine* (b. d.). Dostopno na: <https://pinko.online/magazine>.
- Postone, Moishe (1993): *Time, Labour and Social Domination: A reinterpretation of Marx's Critical Theory*. New York: Cambridge University Press.
- Sargent, Lydia (1981): New Left Women and Men: The Honeymoon is Over. V *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*, L. Sargent (ur.), xi–xxxii. Montreal: Black Rose Books.

- Scholz, Roswitha (2016): Vrednost je muškarac. *Stvar – Časopis za teorijske prakse* 8: 318–345.
- Stock, Kathleen (2018): Why Self-Identification Should Not Legally Make You a Woman. *The Conversation*, 1. oktober. Dostopno na: <https://theconversation.com/why-self-identification-should-not-legally-make-you-a-woman-103372> (2. oktober 2020).
- Valentine, P. (2012): The Gender Rift in Communitisation. *Mute*, 17. julij. Dostopno na: <https://www.metamute.org/editorial/articles/gender-rift-communitisation> (27. september 2018)
- Vogel, Lise (2014): *Marxism and the Oppression of Women: Towards a Unity Theory*. Chicago: Haymarket Books.
- von der Linden, Marcel (1997): The Historical Limit of Workers' Protest: Moishe Postone, Crisis and the "Commodity Logic". *International Review of Social History* 42(3): 447–458.
- Wright, Steve (2002): *Storming Heaven: Class Composition and Struggle in Italian Autonomist Marxism*. London: Pluto Press.
- Zetkin, Klara (1893): *Ženski rad i sindikalne organizacije*. *Slobodni filozofski*, 31. december 2017. Dostopno na: <http://slobodnifilozofski.com/2017/12/zenski-rad-sindikalne-organizacije.html> (2. oktober 2020).